

*Романюк І. В.,**кандидат філологічних наук,**старший викладач кафедри української мови і літератури
Ізмаїльського державного гуманітарного університету*

ВЕРБАЛЬНІ ПРОЯВИ АГРЕСІЇ В КОНФЛІКТНОМУ ДІАЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. У статті досліджено вербальні прояви агресії в конфліктних діалогах персонажів. Акцентовано увагу на основних формах вербальної агресії в оповідних текстах І.С. Нечуя-Левицького. Охарактеризовано специфічні особливості агресивної поведінки персонажів в конфліктній комунікації.

У діалогічних текстах художньої літератури найактивніше реалізується розмовне мовлення мовців. Конфліктні побутові діалоги в оповідних текстах формуються за зразками спонтанного мовлення, у них із різним ступенем концентрації відтворюються факти живого спілкування. Художній діалог будується за такими ж принципами, що й усний діалог, але зазнає відповідних художньо-естетичних трансформацій.

У процесі спілкування вагомого значення набуває мовленнєва ситуація, адже атмосфера конфліктності, непорозуміння, образи, агресивності має яскраве відображення у мовленні мовців, а саме у надмірному вживанні негативно-оцінної, інвективної, ненормативної лексики тощо. Така лексика принижує співрозмовника, ображає та призводить до конфліктної ситуації спілкування.

Конфліктна комунікація відображається у певних формах вербальної агресії. Вербальна агресія є різновидом агресивної поведінки персонажа, яка може виражатися за допомогою відповідних мовних засобів. Така мовленнєва поведінка персонажа у конфліктній комунікації пов'язана з відчуттями незадоволення, роздратування та емоційного напруження.

Основними формами вербальної агресії у конфліктних діалогах є сварка, образа, суперечка, які реалізуються в конфліктному мовленні персонажів в оповідних текстах І.С. Нечуя-Левицького. Мовлення персонажів у конфліктному дискурсі насичене негативно-оцінною лексикою, інвективами, емоційною лексикою, яка не тільки ображає і принижує співрозмовника, але й надає гумористичного ефекту мовленню мовців. Основним концептом, який лежить в основі діалогів такого типу, є концепт «агресія».

У побудові конфліктного діалогу беруть участь не лише мовні засоби, але й інтонаційні (питальні, окличні конструкції, тон мовлення, паузи тощо).

Ключові слова: діалог, вербальна агресія, конфлікт, сварка, образа, суперечка.

Постановка проблеми. Розмовне мовлення мовців найактивніше реалізується у діалогічних текстах художньої літератури. Відтворення конфліктного побутового мовлення у художньому діалозі потребує добору відповідних стилістичних засобів. Найсуттєвішою стилетвірною особливістю розмовно-побутового мовлення є наявність розмовних елементів, емоційно-експресивної, негативно-оцінної лексики тощо. Така лексика в художньому діалозі є засобом сатири, агресії, образи тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним із проявів конфліктної комунікації є вербальна агресія. Вербальною агресією є настанова адресанта на діалог конфліктного типу. Цій проблемі присвячені лінгвістичні праці Ф.С. Бацевича, О.В. Дерпак, К.Д. Сєдова, С.В. Форманової та інших учених. Незважаючи на значну кількість праць, вивчення конфліктної комунікації було і є необхідною та актуальною темою, яка потребує подальшого висвітлення.

Метою статті є дослідження вербальних проявів агресії у конфліктних діалогах в оповідних текстах І.С. Нечуя-Левицького. Мета зумовила вирішення таких завдань: визначити сутність вербальної агресії; охарактеризувати специфічні особливості агресивних форм конфліктної комунікації в діалогічних текстах І.С. Нечуя-Левицького; окреслити межі подальшого дослідження.

Виклад основного матеріалу. «Вербальна агресія – це різновид агресії, що проявляється за допомогою комунікативно-знакових (вербальних і невербальних) засобів» [7, с. 261]. Це словесне вираження негативних почуттів, емоцій співрозмовникові у конфліктній ситуації. Вербальна агресія може реалізовуватися через словесну образу або приниження людини. Ю.В. Щербиніна услід за М.Ю. Федосюком, Т.В. Шмельовою виокремлює такі форми агресії, як образа, погроза, груба відповідь. Будь-якій конфліктній ситуації передують стан психологічного дискомфорту (фрустрації), що виникає у людини в ситуації неможливості досягнення певної мети. К.Ф. Сєдов зазначає, що фрустрація проявляється у вигляді почуття незадоволення, образи, обурення, роздратування тощо. Словесна образа сприяє бажанню мовця емоційно зняти стрес.

Конфліктний тип діалогів в оповідних текстах І.С. Нечуя-Левицького ілюструє конфліктну ситуацію між персонажами. Герої творів у процесі спілкування прагнуть образити один одного, негативно висловитися, принизити тощо. Проявами конфліктної комунікації у творах І.С. Нечуя-Левицького стають такі форми агресії, як сварка, образа, суперечка.

1) Сварка характеризується гострими суперечками між персонажами, що супроводжуються взаємними докорами, образами. «Проявом побутового конфлікту є сварка, яка має характерну етнокультурологічну специфіку; вона засвоюється носіями мови на підсвідомому рівні разом із системою рідної мови» [7, с. 259]. У мовленні використовуються негативно-оцінні слова, навіть лайки.

– *Не міг подождати зайвої години! А ми трохи не одубли в себе під дверима. Що це за напасть? Трохи не запагубив нас. Мій перший чоловік було жде мене до білого дня, а ти заліз в подушки та й хрпеш. Я до цього не звикла. Мене всі завжди*

3) Наступною формою вербальної агресії є суперечка, яка полягає в тому, що мовці висловлюють свою особисту думку про предмет чи явища об'єктивної дійсності, яка є в них відмінною. У процесі суперечки мовці або толерантно ставляться один до одного, або негативно виражають свою думку.

– *Що ж це ви намазголили на полотні? Нічогісінько не розберу. Не то лози, не то дерева, не то якась гайвороння... Ще й збоку стримить якийсь стоян, неначе шибениця, – промовила Софія Леонівна з ваганням та з недомислом в очах.*

– *Ой ви! Не маєте ви тямку про малярські справи ані шаг. Ось я зараз понаводжу усе, так тоді й дізнається, що то за гайвороння. Нічого ви не тямите, – обіззався Леонід Семенович.*

– *Ну! Я не така вже нетяма, щоб і цього не втямить. Бачу, що ви намалювали кат зна що та й годі! [6, с. 69].*

Цей комунікаційний процес являє собою суперечку щодо малюнка Леоніда Семеновича. Розмова одразу ж починається з образи “*що ж це ви намазголили на полотні?*”, і слухач починає оборонятися, але думки мовця все одно змінити не може. У мовленні Софія Леонівна використовує просторічне слово *намазголили* (*намалювали*), яке є образливим, несе у собі негативну семантику, тому перше речення у репліці-стимулі вже створює напружену атмосферу і передбачає відповідну реакцію, реакцію оборони. Розглянемо наступний мовний матеріал.

– *Люба! Я ж тобі звелів не пускати в покої ні отієї сороки, ні Мишук! Мишук нам тепер не рівня, та й Мелася так само не потрібна мені. Я не люблю стрекотання цієї сороки й од цього часу зроду-звіку не пуцу її в свою господу, – сказав Елпідифор, вийшовши на середину столової.*

– *Чом же не пускати? – спитала Люба, вирячивши очі з дива. – Це ж дочка нашої давньої приятельки, і я з нею приятелюю.*

– *Дідько б забрав отих твоїх давніх приятелів мишуків та отаківських товаришок! Я тепер в чині генерала, а ти генеральша. Теперечки тон наш буде інший. Тепереньки нам треба шанувати й чтити себе, а не якихось голодранців. Я вижену оту сороку з покоїв, – вже не говорив, а неначе шипів од злості Елпідифор Ванатович.*

– *Бог зна що ти оце верзеш! Як то можна не пустити на обід Меласі? Я побіжу й сама одчиню.*

– *А я тебе не пуцу! – сказав він і перепинив Любу, ставши на дверях, а потім швидко чкурнув до пекарні й наказав горничній не одчиняти дверей нікому [6, с. 424].*

Діалог спрямований на заборону жінці приймати своїх друзів у домі. Внаслідок цього виникає конфліктна ситуація. У мовленні Елпідифора використовується прокльон типу “*Дідько б забрав отих твоїх давніх приятелів*”, який має негативно-оцінну семантику і виражає емоційний стан мовця (обурення, злість). Кожен з подружжя перебуває на рівних позиціях і намагається відстояти свій погляд у гострій суперечці.

Комунікативною метою суперечки є відстоювання мовцями своєї власної позиції. Тон розмови є напруженим, негативним, агресивним.

Висновки. Отже, конфліктні діалоги функціонують в оповідних текстах І.С. Нечуя-Левицького у вербальних агресивних формах сварки, образи, суперечки, що відображають конфліктну ситуацію, передають стан роздратування, обурення, ненависті, афекту тощо. Лексичне наповнення таких реплік-висловлювань передбачає використання негативно-оцінної лексики, іноді інвективної, що допомагає передати емоційний стан персонажів.

У подальших дослідженнях варто було б звернути увагу на роль агресивних жестів у конфліктних діалогах в оповідних текстах І.С. Нечуя-Левицького.

Література:

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
2. Нечуй-Левицький І.С. Прозові твори. Зібрання творів : у 10 т. Т. 1. Київ : Наукова думка, 1965. 378 с.
3. Нечуй-Левицький І.С. Прозові твори. Зібрання творів : у 10 т. Т. 3. Київ : Наукова думка, 1965. 446 с.
4. Нечуй-Левицький І.С. Прозові твори. Зібрання творів : у 10 т. Т. 5. Київ : Наукова думка, 1966. 447 с.
5. Нечуй-Левицький І.С. Прозові твори. Зібрання творів : у 10 т. Т. 8. Київ : Наукова думка, 1967. 490 с.
6. Нечуй-Левицький І.С. Прозові твори. Зібрання творів : у 10 т. Т. 9. Київ : Наукова думка, 1967. 472 с.
7. Седов К.Ф. Ссора. *Антологія речевих жанрів: повсякденна комунікація* / под общ. ред. К.Ф. Седова. Москва : Лабиринт, 2007. С. 259–268.
8. Форманова С.В. Інвективи в українській мові. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 335 с.

Romanyuk I. The verbal aggression in conflict dialogue discourse

Summary. In the article the verbal aggression in conflict dialogues of the characters. Attention is drawn to the main forms of manifestation of aggressive conflict in dialogic texts by I.S. Nechuy-Levitskiy. Characterized by specific features of aggressive behavior of the characters in a conflict of communication.

In the dialogical texts of art literature, spoken speech of speakers is realized. Conflict dialogues in narrative texts are formed on the model of unprepared speech, in them live communication of speakers is realized. Artistic dialogue is formed according to the type of oral dialogue, although it undergoes certain treatments.

The process of communication the most important thing is the speaking situation. In conflict situations, misunderstanding, resentment, aggressiveness, the speaker uses non-estimating lexicon, invective in his speech. Such speech offends and creates a conflict situation in communication.

It is always easier for a person to conflict than to explain, understand each other. Conflict discourse is aimed at harming the opponent. The speaker, who does not share the views, thoughts of the interlocutor, provokes a conflict situation of communication, using negative verbal and sometimes aggressive non-verbal means of communication in speech.

Conflict communication displays certain types of verbal aggression. Verbal aggression is a variety of aggressive behavior of the character, which can be manifested using certain speech means. This behavior is associated with feelings of dissatisfaction and emotional overstress

The forms of verbal aggression in conflict dialogues as quarrel, resentment, argument that operate in conflicting character dialogue discourse in narrative texts by I.S. Nechuy-Levitskiy. Characters in their speech use non-estimating lexicon, invective, emotional lexicon which transmits them to the emotion. The main concept that is at the heart of dialogues of this type is the concept of aggression.

Not only speech, but also means of intonation (interrogative, exclamation constructions; tone of speech; pauses, etc.).

Key words: dialogue, verbal aggression, conflict, quarrel, resentment, dispute.